

SUMMARY

The first meeting of the museum and gallery workers of the Interrepublic Community Sava

Bora Čekerinac

The Interrepublic Cultural Community Sava is developing cultural cooperation in the Sava river valley. On the International Museum Day, the 18th May 1990, the first gathering of the museum and gallery workers took place in Sremska Mitrovica. It was hosted by the Museum of Srem and the Lazo Vozarević Gallery. The programme of the meeting consisted of lectures, visits to museums, a visit to the archeological site Sirmium and work in sections. There were 32 museum workers present, and plans were made for annual meetings to take place in a different town each year.

U KRUGU MEŠTROVIĆEVA DOMA
LIKOVNIH UMJETNOSTI 1930. – 1990.

Snježana Pavičić
Muzej revolucije naroda Hrvatske
Zagreb



Meštrovićev dom likovnih umjetnosti, umjetnosti ili politici, dakle, pitanje na tekstovnom dijelu plakata za ovu izložbu činilo mi se dovoljno intrigantnim za razmišljanje o tzv. općem situiranju, odnosno kontekstualiziranju (dakle,

kruženju) oko ove zgrade.

Čini mi se, naime, da to pitanje trpi zapravo toliko redundantni stupanj retoričnosti, da u tom smislu, vrlo dobro podnosi sve dalje igre i verbalne interpolacije. Tako bi se ono jednostavno moglo postaviti i na sljedeći način: »Meštrovićev dom likovnih umjetnosti, umjetnicima ili političarima, ili možda pticama, ili svima, ili xyz-u ili nikome?« Ovo posljednje »nikome«, zasigurno bi se najviše dopalo onim arhitektima koji smatraju da je zapravo svaka funkcija arhitekture (poslužiti ću se danas vrlo popularnim terminom) boljševički sindrom. Da je, naime, zgrada dovoljna sebi samoj i, naravno, da je dovoljna plutajućem snu njena autora. Sve drugo je drugorazredno, kič, licitacija i čisto glupiranje. Na toj razini negiranja elementarnih značenja možemo se distancirati od ovog objekta pa se, recimo, naivno upitati sljedeće: »Bolnica Josip Kajfež – doktorima i pacijentima ili mesarima?«, »HNK – glumcima i publici ili kuharima?«, »Filozofski fakultet – profesorima i studentima, ili lovcima?«. Itd.

Znači pitanje; »kome«, odnosno »zašto« i nije baš tako nebitno i nije baš tako bezazleno, i nije baš tako slučajno.

Želim reći da za mene, a nadam se da nisam jedina, ovo »kome Meštrovićev dom likovnih umjetnosti?« i nije pitanje, nego naprosto konstatacija jednoga stanja. Dakako, ne samo u Lyotardovom smislu postmodernističkog, ili bolje neomodernističkog stanja, nego i sindromatično balkanskog.

Međutim, činjenica da je uopće došlo do tog pitanja, i kad je već došlo, upućuje na neizostavnu potrebu brzog reagiranja kulturne javnosti i iskazivanja vrlo jasnih stavova o tome zašto i kome, dakle, treba, pripada, ili je čak neophodna ova zgrada, koju je njen posljednji arhitekt adaptator, Ivan Crnković, sudeći po sudbini koja zgradu neprestano prati baš lijepo nazvaó »Zgrada preuređenja i svečanih otvaranja!« Dakle, kulturna javnost mora moći artikulirati svoje stavove u vezi s bitno kulturnim programima i institucijama, jer preostala javnost nije dovoljno zainteresirana, nije dovoljno upućena, a nije ni kompetentna za tu problematiku. Osim možda na simboličko-ritualnoj i folkloristički zabavnoj razini. Naime, svjedoci smo da se u prostoru, vremenu i društvu u kojem živimo ponovo i opet događaju brojni tragikomični anakronizmi i uspostavljaju nove hibridne situacije (žilave, dugotrajne, iscrpljujuće, granično žive i granično mrtve). I što bi rekao jedan naš poznati umjetnik skulptor opet smo u »mlakoj vodi«.



Meštrovićev dom likovnih umjetnosti; Fotodokumentacija MRNH

E pa da to ne bi bilo apsolutno i jedino moguće stanje, nužno je prestati, poput noja sakrivati glavu u pijesak i misliti pritom da je problem riješen. U odnosu na dnevnu pragmu, cijeli ovaj afirmativni kontekst (moguće čitljiv i kao agitacijski i kao boljševički i kao ne znam što) izgleda vrlo naivno i utopistički. No znamo što se događa s utopijama (kako pozitivnima tako, na žalost, i negativnima), a znamo također čemu je sukladno odustajanje od svakoga stručnog mišljenja. Prazno vegetiranje. Lelujanje u obmanama. Loše sjećanje, prisjećanje, zaboravljanje, amnezija. Hvala, ne bih!

Ja bih, budući sam kustos likovne zbirke Muzeja revolucije, koji je, kao što je poznato od rata smješten u ovoj zgradi, mogla ponešto reći o specifičnostima i mogućnostima ovoga prekrasnog prostora za galerijsko-izložbena događanja, dakle, za ono za što je prvotno i sagrađen, odnosno o nemogućnostima funkcioniranja ovog prostora za bilo koju muzejsku namjenu (posebice ne za namjenu specijaliziranoga povijesnog muzeja).

I dalje zapravo želim govoriti samo u tom uže muzeološkom smislu, jer me iscrpljivanja i mentalne akrobacije oko toga što bi sve mogao biti ovaj prostor naprosto ne zanimaju, i nikada ne bih glasala ni za jednu drugu namjenu osim one izvorne. Tako će se moja kraća diskusija koncentrirati oko, za mene jedine kvalitetno predložene alternative, a to je: **muzej ili galerijsko-izložbeni prostor?**

Bitni argumenti zašto, dakle, ovu arhitektonski izuzetnu zgradu treba vratiti njezinoj izvornoj namjeni, osim činjenice, ponovljene već po mnogo puta, da je baš za tu galerijsku namjenu mišljena i projektirana,

zapravo proizlaze iz razlikovnih karakteristika između galerijsko-izložbenog prostora i muzeja.

Dakle, galerije su: umjetničkije, događajnije, performativnije, transparentnije, »slobodnije«, i ono što je vrlo bitno – one ponajčešće nemaju ništa slično stalnom postavu, a nemaju ni stalni fondus. Ova dva posljednja aspekta treba malo i pojasniti. Naime, to da su galerije »umjetničkije« odnosi se na tip izložbi, to jest na karakter eksponata galerijskih izložbi, na slike, dakle, crteže, skulpture, fotografije, instalacije, happeninge itd. Muzejske su pak izložbe drugačije koncipirane, zato što najčešće prezentiraju temu. Muzejski predmeti, naime, nisu primarno u funkciji pokazivanja sebe samih, nego su primarno u funkciji pokazivanja neke priče, teme, dakle, nekog drugog sadržaja, osim činjenično predmetnog. Muzealije jednostavno ne posjeduju tu razinu autonomnosti kao što je to slučaj s umjetničkim djelima. Osim toga, iskustva brojnih muzejskih izložbi u ovoj zgradi (kako stalnog muzejskog postava, tako i povremenih izložbi u prstenu) pokazuju mnoge manjkavosti, teškoće i nespretnosti savladavanja elementarnih muzeološko-prezentacijskih pravila. Tako da je zapravo osnovni provedbeni princip u postavljanju dosadašnjih izložbi bio ili agresija (što je često rezultiralo destrukcijom) ili negiranje kružne forme. Upravo obratno iskustva galerijskih izložbi u tom istom prostoru, primjerice posljednje izložbe skulptura francuskog umjetnika Pagea, pokazuju izrazito visoki stupanj estetizacije, sinhronosti, sklada, primljivosti i doista finog suživota između eksponata i prostora. Druga pak bitna činjenica koju treba pojasniti, a koja je ujedno



S izložbe *Polu vijeka brvatske umjetnosti 1938/39.* — pogled na središnju kružnu dvoranu;
Fotodokumentacija MRNH

argument tezi »zašto ne muzej u ovom prostoru«, odnosi se na saznanje da muzeji imaju svoj obavezni fundus. Ta činjenica uvodi već sasvim relevantna (gotovo ortodokсна) muzeološka pravila igre, a ujedno upućuju i na to bitno razlikovno mjesto između muzeja i galerijsko-izložbenog prostora. Naime, prva i osnovna pretpostavka za očuvanje muzejske građe jest ta da muzeji trebaju imati veće specijalizirane i dobro opremljene prostore za prihvatanje građe. Riječ je, dakako, o depoima. No, osim spomenutog minimuma muzeološkog standarda, bilo bi zaista prekrasno kada bi ti depoi mogli zadovoljiti bitne kriterije očuvanja, manipulacije i općenito rada na muzealijama. Depoi, naime, nisu samo prašnjavi kontejneri, već bi trebali biti bogate oaze čudovišnih muzejskih predmeta, koji bi tu potpomognuti pravim osvjetljenjem, dobrom klimom, skladnim razmještajem (prema veličini i vrsti predmeta) motivirali kustose, a i sve zainteresirane, da često u njih dolaze i da se tamo (na sigurnome!) s predmetima međusobno druže. Zagreb, naravno (a i bez ciničkih upadica) takav depo nema. A što se tiče podrumskih prostorija koje se u ovoj zgradi koriste kao depo, vrlo mnogobrojnog i vrlo raznolikog fundusa Muzeja revolucije, može se reći sljedeće: »učinjeno je skoro pa najbolje što se je u danim okolnostima moglo učiniti«, ali i to je loše, a nedostaci se svaki dan sve više iskazuju. Sve ovo samo je prilog tezi kako je arhitektura muzeja vrlo zahtijevna i vrlo složena tema i kako je upravo više nego šteta da zapravo i nemamo pravih muzejskih zgrada. Poznato je, naime, da su gotovo svi zagrebački muzeji, osim Etnografskog (prvotno trgovačko-obrtnog) i Muzeja za umjetnost i obrt, podstanari. Useljeni su tako u reprezentativne palače, primjerice Kulmerovu, Vranitzanyevu, Oršić-Rauch, u samostan klarisa i druge značajnije kuće. Pritom se uporno zaboravljalo, a i danas se, nažalost, zaboravlja, da suvremeno koncipiranome muzeju trebaju cjeline koje karakteriziraju raznolike, kompleksne i mnogoznačne prostorne individualnosti. Ili kako je to lijepo H. Hollein, u svojoj priči o muzejima, rekao: »Muzejski predmeti zahtijevaju specijalno namijenjene prostorne okoliše, bogatih inscenijskih suglasnosti i uzbudljivog prostornog doživljavanja.« Tako je to sa arhitekturom muzeja. A što se tiče galerijsko-izložbenih prostora, činjenica je da je upravo ovaj Meštrovićev okrugli paviljon jedan jedini autentični gotovo paradigmatički primjerak te vrste. Odnosno to bi mogao biti!! Međutim, vjerojatno baš zbog svih svojih neporecivih kvaliteta (arhitektonskih, urbanističkih, povijesnih i prezentacijskih), i vjerojatno baš zbog toga što je riječ o pravom gesamt-kunstwerk-u, na koje naša sredina reagira zazorno, on to ustvari nije. Mrtav je, naime, od gotovo samog početka. I zaista ne znam koji bi to još argumenti trebali da se shvati kako je valjda krajnji čas reanimacije.

Primljeno: 20. 12. 1990.

SUMMARY

In the circle of Meštrović's House of the Fine Arts, 1930 – 1990

Snježana Pavičić

The round building of high architectural value in the centre of Zagreb was in 1930 designed by Ivan Meštrović and associates to house a gallery of fine art. Since 1945 in the building has been situated the Museum of the Revolution of the Peoples of Croatia. Joining the discussion on the future function of the building, the author pleads for its original function. Experience has shown that the building was inadequate for museological presentation, whereas from several examples, such as the exhibition of sculptures by J. Page, it becomes obvious that it is applicable for the presentation of exhibitions.